

(i) Printed Pages: 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

3	1	9	8
---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	8	2
---	---	---	---

Master of Arts (Political Science) 4th Semester

(2040)

PARTIES AND ELECTORAL POLITICS IN INDIA

Paper—Course-XV (a) (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours

[Maximum Marks : 80]

Note: Attempt 50% of Total Questions of Question Paper. Time: 2 Hours
All will carry equal marks. Fraction will be lower digit.

1. Attempt any **ten** questions in 25–30 words each :

- (i) Explain the concept of one party dominance system in Indian context.
- (ii) Differentiate between party's ideology and strategy.
- (iii) Discuss the social support base of the BSP.
- (iv) How many seats and votes (in percentage) went in favour of the BJP in 2019 Lok Sabha elections ?
- (v) Explain what do you understand by social cleavages ?
- (vi) Differentiate between political party and a pressure group.
- (vii) Differentiate between a State and a National Party.
- (viii) When were BSP and Bharatiya Janata Party established ? Mention just the years.
- (ix) What have been the core issues for the BJP that the party holds dear to it ?

- (x) How federalism has made an impact over the party system in India ?
- (xi) What has been the role of political parties in Indian democracy ?
- (xii) Name four State parties which have been in political power.
- (xiii) What are the political processes that are more relevant in the electoral process in India ?
- (xiv) What has been common about the economic agenda of all political parties ?
- (xv) Mention the years when the DMK, National Conference and Akali Dal were founded. 10×2=20

UNIT—I

2. Discuss the transition that happened in the nature of the party system in India in 1990s. What were the causal factors ?

OR

3. What have been the factors that have led to the rise of regionalism in India ? 15

UNIT—II

4. Discuss the ideology and support base of the Congress and explain how it has gradually declined.

OR

5. Explain the factors that have led to the rise of the BJP as the dominant party after its 2014 Lok Sabha electoral success. 15

UNIT—III

6. Discuss the origin and political development of the Shiromani Akali Dal. Has its ideology and support base undergone any transition ?

OR

7. Discuss the factors that make political leadership very important in India's electoral politics and party system. 15

UNIT—IV

8. What has been the impact of the New Social Movement on the electoral politics in India ? What are the issues that are raised by the new social movements' activists and to what extent parties have responded to them ?

OR

9. What have been the major electoral reforms implemented in India in the recent decades ? 15

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— किन्हीं पाँच प्रश्नों का प्रयास करें साथ ही प्रश्न संख्या 1 जो कि अनिवार्य है।

1. किन्हीं दस सवालों का प्रयास 25-30 शब्दों में करें :

- (i) भारतीय संदर्भ में एक पार्टी प्रभुत्व प्रणाली की अवधारणा को समझाइए।
- (ii) पार्टी की विचारधारा और रणनीति में अंतर करें।
- (iii) बी.एस.पी. के सामाजिक समर्थन आधार की चर्चा करें।
- (iv) 2019 के लोकसभा चुनावों में कितनी सीटें और वोट (प्रतिशत में) भाजपा के पक्ष में गए।

- (v) सामाजिक दरार से आप क्या समझते हैं ?
- (vi) राजनीतिक दल और एक दबाव समूह के बीच अंतर करें।
- (vii) एक राज्य और एक राष्ट्रीय पार्टी के बीच अंतर करें।
- (viii) बी.एस.पी. और भारतीय जनता पार्टी की स्थापना कब हुई ? केवल वर्षों का उल्लेख करें।
- (ix) भाजपा के लिए मुख्य मुद्दे क्या है कि पार्टी उसके लिए प्रिय है ?
- (x) भारत में पार्टी प्रणाली पर संघवाद ने कैसे प्रभाव डाला है ?
- (xi) भारतीय लोकतंत्र में राजनीतिक दलों की क्या भूमिका रही है।
- (xii) उन चार राज्य दलों के नाम बताइए। जो राजनीतिक सत्ता में रहे हैं।
- (xiii) भारत में चुनावी प्रक्रिया में कौन-सी राजनीतिक प्रक्रियाएँ अधिक प्रासंगिक हैं ?
- (xiv) सभी राजनीतिक दलों के आर्थिक एजेंडे के बारे में क्या सामान्य है ?
- (xv) उन वर्षों का उल्लेख करें जब DMK, नेशनल कॉन्फ्रेंस और अकाली दल की स्थापना हुई थी।

10×2=20

यूनिट—I

2. 1990 के दशक में भारत में पार्टी प्रणाली के स्वरूप में हुए परिवर्तन की चर्चा करें। इसके अनियमित कारक क्या थे ?

अथवा

3. भारत में क्षेत्रीयता के उदय के कौन-से कारक हैं ?

15

ਯੂਨਿਟ—II

4. ਕਾਂਗਰੇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਆਧਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਇਹ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ?

ਅਥਵਾ

5. 2014 ਲੋਕਸਭਾ ਚੁਨਾਵੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਬਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਸ਼ਸਤ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ—III

6. ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੂਲ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਕੀ ਇਸਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਆਧਾਰ ਕਿਸੀ ਵੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ ?

ਅਥਵਾ

7. ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੁਨਾਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ—IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੁਨਾਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ ? ਨਾ ਸਾਮਾਜਿਕ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਕੀ ਹਨ ? ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਕਿਸ ਹਦ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?

ਅਥਵਾ

9. ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਦਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੁਨਾਵੀ ਸੁਧਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ? 15

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਦੇ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

1. ਕੋਈ ਦਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੇ :

(i) ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਿਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੇ।

(ii) ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ।

- (iii) ਬੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਅਧਾਰ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
- (iv) 2019 ਦੀਆਂ ਲੋਕਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿੱਚ) ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਗਈਆਂ ?
- (v) ਸਮਾਜਿਕ ਫੁੱਟਾਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (vi) ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਬਾਅ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
- (vii) ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਲ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
- (viii) ਬੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ? ਸਿਰਫ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ।
- (ix) ਭਾਜਪਾ ਲਈ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਕੀ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ?
- (x) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਉੱਤੇ ਸੰਘਵਾਦ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਹੈ ?
- (xi) ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਹੈ ?
- (xii) ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (xiii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ ?
- (xiv) ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਏਜੰਡੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਆਮ ਹੈ ?
- (xv) ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਡੀ.ਐਮ.ਕੇ., ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?

10×2=20

ਯੂਨਿਟ-I

2. 1990 ਦੇ ਦਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਇਸਦੇ ਅਨਿਯਮਿਤ ਕਾਰਕ ਕੀ ਸਨ ?

ਜਾਂ

3. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀਵਾਦ ਦੇ ਵਧਣ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਕ ਹਨ ? 15

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ?

ਜਾਂ

5. 2014 ਦੀ ਲੋਕਸਭਾ ਚੋਣ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਉੱਭਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਕੀ ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਅਧਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ ?

ਜਾਂ

7. ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਨਵੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਲਹਿਰ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ ? ਨਵੀਂ ਸਮਾਜਿਕ ਲਹਿਰ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ?

ਜਾਂ

9. ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਚੋਣ ਸੁਧਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ? 15

